

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
факультет соціальної та психологічної освіти
лабораторія вдосконалення майстерності практичного психолога
Польсько-українська науково-дослідницька лабораторія
психодидактики імені Я.А. Коменського
Національний університет біоресурсів і природокористування України
гуманітарно-педагогічний факультет
кафедра соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті
Хмельницький національний університет

Матеріали VI-тої Всеукраїнської наукової
Інтернет-конференції
«Актуальні наукові психологічні та
педагогічні дослідження сучасності»

(26-27 жовтня 2017 року)

Київ 2017

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу НУБіП України та УДПУ імені П. Тичини заборонено

Актуальні наукові психологічні та педагогічні дослідження сучасності : VI-та Всеукраїнська наукова Інтернет-конференція (26-27 жовтня 2017 р.): тези та статті доп. / Відп. Ред. Г.М. Ржевський, Т.Д. Перепелюк. – К. : НУБіП, 2017. – 257 с.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Максимально зменшено втручання в обсяг та структуру матеріалів. Редакційна колегія не несе відповідальність за достовірність статистичної та іншої інформації, що представлена в рукописах.

Редакційна колегія:

Сафін Олександр Джамільович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Перепелюк Тетяна Дмитрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Харченко Надія Анатоліївна – кандидат психологічних наук, викладач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Філатова Тетяна Сергіївна – викладач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Осадченко Інна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач Польсько - української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського;

Шинкарук Василь Дмитрович – доктор філологічних наук, професор, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Вікторова Леся Вікторівна, д-р пед. наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Ржевський Геннадій Миколайович, канд. психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Харченко Світлана Василівна, канд. філол. наук, заступник декана гуманітарно-педагогічного факультету з наукової роботи, Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Буцик Ігорь Михайлович, канд. пед. наук, заступник декана гуманітарно-педагогічного факультету, Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Рудик Ярослав Михайлович, канд. пед. наук, заступник декана гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ;

Савицька Ірина Миколаївна, канд. філос. наук, доцент кафедри філософії заступник декана гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування, м. Київ.

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні Україна переживає найскладніший період за час своєї незалежності. У останні три роки непередбачувана і несподівана агресія проти нашої держави, окупація частини території, військовий конфлікт і бойові дії стали частиною повсякденного життя наших співгромадян. Окрім цього Україна знаходиться на етапі активного реформування соціально-економічних стосунків - це вимагає від громадян країни устигати за цими змінами, сприяти трансформаційним процесам, адаптуватися до них.

Будь-який соціальний конфлікт, особливо військовий, впливає на стан взаємин в суспільстві.

Отже, складні соціально-політичні події, що відбуваються в Україні, позначаються на життєдіяльності великої кількості населення країни. В першу чергу це стосується тих, кого можна віднести до уразливих груп, тобто людей, які вимагають пильної уваги з боку фахівців, зокрема тих людей, які безпосередньо на собі випробували наслідків конфлікту: учасники АТО, внутрішньо переміщені особи, сім'ї, які зазнали втрат в результаті військової агресії і проведення АТО.

В умовах постійної інтенсифікації життя людини і наростання кризових явищ прогресивні особові перетворення в суспільстві повинні відбуватися досить швидко і масово, що дозволить повернути назад кризові явища і нинішню спрямованість сучасного людства до саморуйнування і самознищення. Проблеми, з якими сьогодні стикається людство, є результатом нинішньої духовно-психологічної кризи. Рівень еволюції людської свідомості, як носія психічних процесів, не забезпечує у багатьох випадках, адекватну реакцію соціуму і його індивідуумів на існуючі нині виклики і не призводить до своєчасного вироблення нового світогляду по подоланню кризових явищ. У цих умовах психологія і її практична реалізація представляється, мало не єдиною наукою, до якої звернені погляди у пошуках відповіді на актуальні питання сьогодення і визначення практичних дій з виходу з кризових ситуацій.

Соціальна робота сьогодні проходить етап свого становлення, інституціоналізації в складних соціально-економічних, політичних, соціальних і соціокультурних умовах. Проте, незважаючи на столітню історію функціонування і розвитку її як науки і професійної діяльності, далеко не по усіх соціальних проблемах сформувалася єдність поглядів, навпаки, - розвивається різноманіття підходів до розуміння її суті, теоретико-методологічних, методичних, практичних, технологічних проблем і їх рішення. Проте незаперечним фактом є визнання усіма її необхідності. Соціальна робота стала одним з доданків загальноцивілізаційного процесу на рубежі ХХ-ХХІ вв. і як особливого роду соціальний феномен зайняла міцне місце в системі соціальних наук, стала необхідним теоретичним фундаментом розвитку специфічної професійної діяльності, механізмом реалізації соціальної політики в цілому.

ЗМІСТ МАТЕРІАЛІВ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

Потапчук Євген Михайлович, доктор психологічних наук, професор, Хмельницький національний університет, завідувач кафедри психології та педагогіки **Детермінанти душевного благополуччя фахівців ризиконебезпечних видів діяльності**16

Сафін Олександр Джамілевич, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань
Щодо проблеми психічної ригідності особистості при стресових станах18

Перепелюк Тетяна Дмитрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Роль Я-концепції особистості у професійному становленні практичного психолога21

Ржевський Геннадій Миколайович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України
Дослідження рівня користування студентами інтернет-середовищем під час навчання24

СЕКЦІЇ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ. ГЕНДЕРНА ПСИХОЛОГІЯ

Андрусик Олена Олександрівна, магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Потенціал учинкової активності як показник морально-психологічноо розвитку особистості учня36

Войтовська Алла Іванівна, магістрантка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
Мотивація викладачів до співпраці в інклюзивному середовищі у контексті гендерної соціалізації38

Данилевич Лариса Арсеніївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Розвиток креативності в студентському віці39

відношення до здоров'я та здорового способу життя; самооцінка душевного благополуччя; *зовнішня* (соціальна) поведінка військовослужбовця: активний спосіб життя; вживання здорової їжі; стосунки з оточенням; дотримання (недотримання) правил здорового способу життя; шкідливі звички (вживання та зловживання шкідливими речовинами та ін.).

Список використаних джерел

1. Стасюк В.В. Психологія управління військами : підручник / В.В. Стасюк. – К. : Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 2014. – 540 с.
2. Тімченко О.В. Синдром посттравматичних стресових порушень: концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування: монографія / О.В. Тімченко. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2000. – 268 с.
3. Військова психологія і педагогіка : підр. для військових вузів / С.Д. Максименко, Б.М. Олексієнко, О.Д. Сафін. – Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2000. – 562 с.
4. Потапчук Є.М. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців : монографія / Є.М. Потапчук. – Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2004. – 323 с.
5. Приходько І.І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності : монографія / І.І. Приходько. – Харків : Академія ВВ МВС України, 2013. – 745 с.

Сафін Олександр Джамільович
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПСИХІЧНОЇ РИГІДНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРИ СТРЕСОВИХ СТАНАХ

Зв'язок проблеми ригідності і психічних станів з найбільшою виразністю видно при аналізі стресових станів. У разі стресових станів мають місце фізіологічні і психологічні зміни. При не дуже сильному і тривалому стресі фізіологічні зміни можуть майже не проявляються зовні або просто не піддатися реєстрації; тоді треба вдаватися до аналізу більш тонких і своєрідних змін поведінки [1]. О.В. Тімченко зазначає, що до них належать, у першу чергу труднощі у здійсненні функцій, що вимагають свідомого контролю та пов'язаних з спрямованістю мислення на вирішення тієї чи іншої задачі [2]. При цьому спостерігаються труднощі у розподілі і переключенні уваги. У той же самий час навички, завчені та автоматизовані форми поведінки не лише не гальмуються, але можуть навіть проти волі людини замінювати собою свідомо спрямовані дії.

При виключній багатоплановості цієї теми, відображеної у працях М.С.Роговіна, а також у більш пізніх роботах Н.І. Наєнко, О.В. Овчиннікової,

Є.Ю. Пунг, по суті, дослідники сходяться на тому, що відмінною особливістю поведінки у ситуації напруженості є її негнучкість. Поведінка втрачає пластичність, властиву їй у нейтральній обстановці. Як показують дослідження, за інших рівних умов, у стані напруженості у першу чергу страждають складні рухи, що не лише порушує діяльність, але може призвести до її зриву [3]. Це було показано ще В.К. Хорошко, С.О. Сухановим, К.Є. Краснушкіним та ін. При стресі поведінка значною мірою втрачає властивість пластичності і характеризується переважанням стереотипів. Відомо також, що при дуже високих ступенях цієї напруженості зазначене звуження діапазону дій (що реалізується у крайніх формах як збудження, так і гальмування) може досягати рівня патології. Це можна було спостерігати у випадках з військовополоненими. Усвідомлення того, що життя скінчилося, відсутність всякої надії (а адже саме нею живе людина), тривале перебування у полоні і відсутність перспективи звільнення, сенсорна депривація, відсутність нормального людського спілкування призводять до кардинальної перебудови психіки військовополоненого, і в першу чергу однієї з основних складових - ціннісно-потребової сфери особистості. Одні потреби та цінності за таких умов взагалі втрачають сенс, інші набувають гіпертрофованого значення.

Психологи різних напрямків відзначають, що причиною ригідності можуть бути напруги, пов'язані з тривогою, страхом, фрустрацією, шоком, катастрофічними ситуаціями і т. п.. Тому окремі з них починають розглядати ригідність не як властивість особистості, а як стан, тобто зміщують акцент дослідження з ригідних реакцій на ситуації, що обумовлюють ці реакції, оскільки, за висловом E.Wolpert, «цей синдром може бути викликаний у будь-якого індивіда» [4]. З цих же позицій ригідність розглядається і М.Д.Левітовим, який поряд з такими явищами як стрес, тривога фрустрація і т.п. відносить до категорії станів і ригідність, маючи на увазі ті випадки, коли під впливом особливих причин звичне, відоме так дбайливо і наполегливо охороняється, що до нового, до змін, виявляється недоброзичливість [5].

Виявлення цієї сторони психічної ригідності викликано тим, що вона може бути у вигляді скороминущої характеристики поведінки різного ступеню тривалості. Спостерігається така динаміка поведінки, на думку дослідників, при психоемоційному напруженні або стресі різної тривалості, спричинених тривогою, фрустрацією, страхом, шоком, характерних найчастіше для так званих екстремальних ситуацій.

Оскільки екстремальні ситуації і викликані ними психоемоційні напруження можуть бути різної тривалості, то і ригідність, очевидно, може проявлятися у вигляді реакції, стану, а за певних умов формуватися як стійка властивість або риса особистості. Зрозуміло, ригідність як властивість особистості формується і поза екстремальних ситуацій, але тим не менш у залежних від них умовах жорсткої регламентації поведінки. Що ж стосується експериментальних даних з цього питання, то вони, по-перше, достатньо нечисельні, а по-друге, далеко не однозначні. Так, D.Applezweig, провів групу обстежуваних в американській школі підводників через низку

експериментів на ригідність, - одна група піддалася випробуванню за день до іспиту, інша - на наступний день, а третя - через тиждень після іспиту, і знайшов, що почуття тривоги або невпевненості помітно вплинуло на поведінку піддослідних у тестах на ригідність [6].

Стресогенна модель фіксованих форм поведінки, тобто можливість прояви ригідності як короткочасного стану (реакції), вивчався експериментально Р.В. Залевським [7]. Деякі дослідники вказують на негнучкість поведінки людей, в умовах довгостроково діючого стресу. Так, за даними обстеження В.П. Казначеева, у осіб до кінця шостого місяця їхнього проживання в умовах Крайньої Півночі спостерігався стан ригідності у когнітивній сфері [8].

Таким чином, різноманіття форм соціально-поведінкової активності особистості зумовлено тією обставиною, що головним завданням адаптаційного процесу є виживання людини шляхом пристосування організму індивіда до процесів природного і соціального середовища. Специфікою людської адаптації є те, що цей процес тісно пов'язаний із соціалізацією людини, і саме соціальна адаптація є найважливішим механізмом такої соціалізації.

Однак такий психогенний чинник, як участь у бойових діях, найбільшою мірою сприяє розвитку і подальшої маніфестації групи розладів, які розглядаються як реакції на важкий стрес і порушення адаптації. Дослідження підтвердило, що умови бойової обстановки у цілому є найбільш стресогенним чинником, що має психотравмуючий характер для військовослужбовців - учасників бойових дій. Крім того, реакція на такий вплив відображає певні особливості особистості, маскує їх під зовнішніми проявами.

Оскільки екстремальні ситуації і викликані ними психоемоційні напруження можуть бути різної тривалості, то і ригідність, очевидно, може проявлятися у вигляді реакції, стану, а за певних умов формуватися як стійка властивість або риса особистості. Зрозуміло, ригідність як властивість особистості формується і поза екстремальних ситуацій, але тим не менш у залежних від них умовах жорсткої регламентації поведінки.

Список використаних джерел

1. Косова, Е.Г. Психическая ригидность как фактор развития посттравматического стрессового расстройства у сотрудников оперативных подразделений, перенесших боевой стресс : автореф. дисс.... канд. психол. наук / Елена Германовна Косова. – Томск, 2005. - 236 с.
2. Тимченко, А.В. Профессиональный стресс работников ОВД Украины (концептуализация, прогнозирования, диагностика и коррекция) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук / О.В. Тимченко. – Харьков: НУВД, 2003. – 35 с.
3. Шаріпова, Д.С. Особливості психічної ригідності в системі емоційних переживань професійних спортсменів з кульової стрільби : дис. ... канд. психол. наук / Дарія Сергіївна Шаріпова/Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2015. – 236 с.

4. Wolpert, J. Die Simultanagnosie /J.Wolpert// Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie. - 1924. – Bd.93. – S. 397–415.
5. Левитов, Н.Д. Психическое состояние агрессии /Н.Д. Левитов// Вопросы психологии. - М., 1972. - №6 – С. 168-172.
6. Applezweig, D.G. Some detrainants of behavioral rigidity /D.G.Applezweig// Journal of Abnormal and Social Psychology. - 1954. – V.49. - pp.224-228.
7. Залевский, Г.В. Фиксированные формы поведения / Г.В. Залевский. - Иркутск, 1976. - 192 с.
8. Казначеев, В.П. Биосистема и адаптация / В.П. Казначеев. - Новосибирск: Наука, 1973. - 76 с.

Перепелюк Тетяна Дмитрівна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

РОЛЬ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Умови сьогодення й особливості суспільного життя ставлять жорсткі вимоги до компетентності, професіоналізму, поведінки, рівня культури і мислення психолога-практика, а тому й до рівня професійної та особистісної підготовки у системі вищої школи майбутнього фахівця в галузі практичної психології.

Термін “професійне становлення особистості” (Є. Борисова, С. Вершловський, Є. Зеєр, Є. Клімов, Т. Кудрявцев, А. Щербаков) досить широко використовується у психології. Дослідження, котрі ведуться у напрямку вивчення проблеми професійного становлення особистості практичних психологів, як зазначає Ж.П.Вірна, умовно можна звести до напрямку створення загальної концепції психологічної служби, аналізу діяльності психологів, що практикують, інструментальної технології психологічних служб і напрямку вивчення особистості психолога, його професійно-значущих якостей, та особливостей індивідуальності[1].

Професійне становлення психолога – складний, неперервний процес “проектування” особистості. Навчаючи людей самостійно вирішувати свої проблеми, психолог піднімає тим самим суспільну свідомість на новий рівень; він використовує свої професійні та особистісні можливості, щоб впливати на ріст самосвідомості конкретної особистості. Виконати цю місію може тільки особистісно зріла людина, внутрішньо і професійно підготовлена до вирішення завдань, які стоять перед нею. Особистісна зрілість проявляється в умінні поєднувати, співвідносити свої індивідуальні особливості, статусні та вікові можливості, власні принципи з вимогами суспільства та оточуючих.

В. Карікаш, досліджуючи процес становлення шкільного психолога, зазначає, що його "Я-концепція може відіграти вирішальну роль в плані